

КАСБ ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИСИ КАСБИЙ КОМПЕТЕНТЛИГИНИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ– МЕТОДИК АСОСЛАРИ

**П.ф.н., доц. О.А.Қўйсинов ТДПУ,
Ш.Джумабоев, М.Нишонов Сергели Политехника КХК
ўқитувчилари**

Ҳозирги кунда жамиятимизда ижтимоий–иқтисодий ўзгаришларнинг жадал амалга оширилиши, таълим тизимининг босқичма - босқич ислоҳ қилиб борилиши – мураккаб ижтимоий ҳодиса сифатида умум эътиборли ва маънавий қизиқишга молик жараёнга айланади. Таълим тизимининг умумий мақсади тенг ҳуқуқли демократик давлат талабига жавоб берадиган баркамол жамият аъзоларини тарбиялаб беришдан иборатдир. Касбий фаолиятда касб таълими ўқитувчисининг касбий компетентлигини шакллантириш орқали инсон ҳаётга, шахс тарбиясига, ижтимоий муносабатлар ривожланишга маълум таъсир кўрсатиши мумкин. Махсус ёки фаолиятли касбий компетентлик – бу фаолиятни юқори касбий олиб бориши. Махсус касбий компетентлик нафақат махсус билимлардан, балки бу билимларни амалга оширишдан иборат;

Ижтимоий компетентлик – бу қўшимча фаолиятни олиб бориш йўллари билиш, ҳамкорликда бажариш йўллари билиш;

Шахсий компетентлик – бу ўзини ривожлантириш ва ўзини кўрсатиш йўллари билиш (мутахассис ўзининг фаолиятини режалаштириш, мустақил қарор қилиш, маълумотлар билан ва ўз устида ишлаш).

Индивидуал компетентлик – бу ўзини бошқариш йўллари билиш, касбий ривожланишга тайёргарлик ва касбий янгиликлар қилиш. Шу билан бирга ўқитувчининг билимлари янгиликлар билан бойиган бўлиши, психологик ва педагогик фазилатлар юқори даражада бўлиши.

Касбий компетентликнинг ривожланиши – бу ижодий ривожланиш, педагог атрофда ўзгаришларга тез мослаша олиш ва бошқариш, тез киришиш қобилияти, жараённинг ижтимоий-иқтисодий ва маънавий ривожланиши педагогнинг касбий даражасига боғлиқ.

Маълумотлар базасининг замонавий тизимида бўлган ўзгаришлар, ўқитувчининг малака оширишга ва ўзининг касбий қобилиятларини оширишга мажбур қилади, бу дегани ўзининг касбий компетентлигини оширишига мажбурлигидир. Маълумотнинг асосий мақсади жамиятнинг, давлатнинг, шахснинг замонавий тарбияларга мос бўлиши, ҳар томонлама ривожланган шахсни тарбиялаш.

Касб таълими ўқитувчиси педагогик фаолиятини назорат қилишда қуйидаги жиҳатларга: а) таълим – тарбия ишининг аниқ мақсадга йўналтирилганлигини, илмий жиҳатдан асосланганлигини ҳамда унинг мазмунини тўғри танланганлигини аниқлаш; б) Касбий фаолиятнинг натижаси сифатини аниқлаш, ривожланиш босқичлари, тараққиёт даражасини белгилаш ҳамда истиқболдаги йўналишларини ёритиш; в) таълим ва тарбиянинг муқобил самарали услубларини ишлаб чиқиш, ўқувчи ва ўқитувчиларнинг дунёқарашларини шакллантиришга, педагогик

жамоанинг барча аъзолари орасида ўзаро ишончга, дўстликка, ҳамкорликка асосланган муносабатларни ўрнатишга қаратилган ягона мақсад сари интилиш каби вазифаларни аниқлашга эътибор бериш зарур.

Касб таълими ўқитувчисининг касбий компетентлик ташунчасида, “компетентлик” сўзига изоҳ бериб ўтсак. Компетентлик (лот. Competens – тегишли, лаёқатли). У малакани тавсифловчи соф касбий билим ва лаёқатни ўз ичига олишдан ташқари, яна сифат, ташаббус, ҳамкорлик, гуруҳда ишлаш билиш қобилияти, коммуникатив ўқув, таълим олиш, баҳолаш ўқуви, мантиқий фикрлаш, ахборотни танлаш ва фойдаланиш лаёқатлари каби сифатларни ҳам ўзида мужассамлаштиради. Педагогикада “компетентлик” – бу талабанинг шахсий ва ижтимоий аҳамиятга эга касбий фаолиятни амалга оширилиши учун зарур бўлган билим, кўникма ва малакаларнинг эгалланиши ҳамда уларнинг касбий фаолиятда қўллай олиши билан ифодаланади.

Битирувчиларнинг касбий тайёргарлиги даражасига қўйилувчи талаблар нуқтаи назаридан компетентлик талабаларнинг муайян вазиятларда илм, малака ва фаолият усуллари тўпламини мақсадга мувофиқ қўллаш қобилиятини англатади.

Олий педагогик таълимнинг ҳар бир босқичи учун таълим блоклари ва ўқув фанлари даражасида таянч компетентлик аниқланади. Таянч компетентлик тартибини белгилашда касбий педагогик таълимнинг асосий мақсадларига мувофиқ ижтимоий ҳамда шахсий тажрибанинг моҳияти, ижтимоий жамиятда касбий фаолиятни ташкил этиш жараёнида ҳаётий касб этади. Касб таълими ўқитувчисининг касбий шаклланиши қуйидаги тарзда намоён бўлади: педагогик тизим, жараён ва натижа. Ижтимоий қоидалар касбий шаклланиш даражасини баҳолашда муҳим асослар сифатида акс этади ва улар, ўз навбатида, Давлат таълим стандарти мазмунида қайд этилади. Таълим тизими фаолиятини баҳолашда унинг самарадорлиги ҳамда педагогик тизим ривожини билан боғлиқ асосий кўрсаткичларини ажратиш кўрсатиш мумкин. Айнан ана шу кўрсаткичлар ўқитувчининг касбий шаклланиш даражасини баҳолаш мантиқини асослаб беради.

Педагогнинг касбий лаёқатлилигини тарбиялаш муаммосини ўрганиш ишига бир қатор илмий ишлар бағишланган. Бироқ бу муаммонинг турли жиҳатлари ва аспектларига олимларнинг қизиқишлари ортиб бормоқда, бу эса узлуксиз педагогик таълим тизимини модернизациялаш ва ривожлантиришнинг ҳозирги замон босқичида алоҳида аҳмиятга эгалигидан ва унинг долзарблигидан гувоҳлик беради.